

NEEM ALLE TIJD DIE JE NODIG HEBT

Elk verhaal van liefde is een potentieel verhaal
van verdriet.

Uit *Hoogteverschillen* (Julian Barnes, 2013)

INHOUD

1. INLEIDING	9
2. WARME SAUS	17
Eva Jinek	37
Johan Derksen	51
Linda de Mol	61
Saskia Noort	77
KADER: <i>Vijf redenen waarom het zo erg is om je dier te verliezen</i>	84
KADER: <i>35 miljoen</i>	86
3. AFSCHEID	89
Hugo van Duijn	103
KADER: <i>De levenskwaliteit van een gezelschapsdier</i>	115
KADER: <i>Overwegingen bij het afscheid</i>	116
Janine Abbring	119
Barry Hay	133
Tim Overdiek	145
4. RAUW	159
Yvette van Boven	171
René Baatje	183
KADER: <i>Je dier is gestorven, wat nu?</i>	193
Jet Sol	197
Marjan Huydts	207

Monique Westenberg	217
Annejet van der Zijl	233
Nienke Endenburg	243
KADER: <i>Wat helpt na de dood van een dier?</i>	258
KADER: <i>Praktische handvaten</i>	259
KADER: <i>De heilzame werking van een dier in huis</i>	260
5. 'DAN NEEM JE TOCH GEWOON...'	263
Jan Wouters	273
Britt Dekker	283
Marion Pauw	295
Paul de Leeuw	307
Bridget Maasland	315
Sylvia Witteman	325
6. EXTRA HOOFDSTUKKEN	335
Astrid Holleeder	337
Daphne Deckers	347
KADER: <i>Wat zeg je wel en niet tegen mensen die een dier hebben verloren?</i>	360
7. NAWOORD	363
DANK	365

INLEIDING

Acht jaar lang draaide mijn leven om een ruwharige dwergteckel. Ik vind nog steeds dat dat veel langer had moeten duren. Ik hield net zoveel van mijn hond als een moeder van haar kind. Acht jaar lang ben ik verliefd op haar geweest – dat is me met een man (nog) nooit gelukt.

Waar ik ging, was zij. Ik at alleen in restaurants waar mijn hond net zo welkom werd geheten als ikzelf, sloeg luxe werkreizen over omdat ik liever bij haar bleef en als ik moest kiezen tussen een flitsende première zonder hond of onder een dekbed op de bank een boek lezen mét, werd het zonder twijfel dat laatste.

Haar rasnaam was Moët et Chandon, we noemden haar Bubbels. Toen zij stierf, verdween een deel van mij met haar. Ook jaren later nog realiseer ik me dagelijks dat ik gelukkiger was mét Bubbels. Toen ik geen andere keuze had dan mijn hond – veel te vroeg en onverwacht – te laten inslapen, voelde ik hoe mijn hart in stukjes brak.

Ik heb een jaar lang diep gerouwd. Het gemis was overal.

Als ik op de bank zat en het oorverdovend stil was zonder het gezellige getik van haar nageltjes op de houten vloer.

Als ik Parmezaanse kaas raspte en er kwam niemand op me afstormen.

Als ik thuiskwam en niet langer werd begroet alsof ik zojuist van een wereldreis was teruggekomen – ook als ik in werkelijk-

heid alleen even bij de SPAR aan de overkant een pak melk was gaan halen.

Als ik over straat liep en naast mijn voeten keek, maar niet langer het vrolijke teckeltje zag, waarmee ik acht jaar lang een duo had gevormd.

Als ik huilend op de bank zat en geen gekriebel in mijn nek voelde; haar warme kop bij wijze van troost tegen mijn wangen.

Ik heb negen maanden gewacht met het wassen van de binnenkant van mijn auto: omdat met het zemen van het bijrijdersraam ook de afdrukken van haar natte neus (en daarmee weer een tastbare herinnering) voor altijd zouden verdwijnen. Die prachtige, fiere, idioot lange neus, die ze bij elke rit tegen het raam drukte. Altijd vol verwachting, altijd zin in wat komen ging.

Een paar weken na haar dood organiseerden mijn beste vrienden een herdenkingsbijeenkomst voor Bubbels. Met champagne (Moët) en een tijdschrift vol herinneringen aan haar en mij samen. Het is het mooiste cadeau dat ik ooit heb gekregen. Vooral omdat ik wist dat de helft van hen niet helemaal begreep dat ik zo gek was op een hónd, maar met hun gebaar wel erkennen dat ze voelden hoe groot mijn verdriet was.

Hoe anders is dat ook geweest in de maanden na haar dood. Mensen die ik als vrienden beschouwde die helemaal nooit vroegen hoe het met me ging. Of plompverloren zeiden: ‘O, ben je nu nóg bezig met je hondje?’ Een kennis die opmerkte: ‘Goh, als je al zo verdrietig bent om een dier, kun je nagaan hoe het voor míj was toen mijn man overleed.’

Het lijkt me verschrikkelijk als je man overlijdt. Of een van je ouders, een dierbare vriend. Laat staan een kind.

Voor mij was het verschrikkelijk dat mijn hond doodging.

Maar dat mag van veel mensen niet. Steeds weer die hiërarchie in rouw: wie er écht recht heeft op verdriet, en wie een stuk minder.

Als je een huisdier neemt, zal je hem of haar (als het 'goed' is) overleven. Maar die wetenschap maakt het gemis niet minder groot. Ik ging mijn verdriet steeds meer verbergen. Omdat ik geen zin had het idee te krijgen dat ik me moest verdedigen voor wat ik voelde.

Of de pijnlijkste opmerking van allemaal te moeten aanhoren: 'Dan neem je toch gewoon een nieuwe?' Alsof mijn hond een oud bankstel was dat je zo even vervangt, in plaats van een persoonlijkheid met een zeer sterk karakter, die helemaal op mij was ingespeeld, en ik op haar.

Ik houd van een planmatig leven, Bubbels was gek op routine. De term 'gewoontedier' was volledig op zowel haar als mijzelf van toepassing. Uit bed en meteen naar buiten, nooit éérst koffie. Weer thuis de vaatwasser uitruimen, dan pas haar eten – nooit andersom. Deed ik dat toch, dan raakte zowel zij als ik van slag.

Ik wilde horen dat het niet gek was om een dier waarmee je 24/7 samenleefde zo te missen. Iemand die haar hele leven mijn zorg nodig had gehad, omdat ze nou eenmaal niet kon poepen op de plee, of haar eigen brokken pakken.

Ik zocht naar boeken over het onderwerp, handvaten. Wat ik aanvankelijk vond was spaarzaam. Een deskundige die schreef dat voor rouw om een geliefd dier gemiddeld achtenhalve maand staat. Even een moment van opluchting.

Maar verder ging het grootste deel van haar dunne boekje over de vraag: hoe leer je kinderen omgaan met dat verlies? Alsof rouw om een dier alleen iets is voor kinderen, en niet voor volwassenen.

Ik werk inmiddels vijftig jaar als schrijvend journalist. Ik maak vooral interviews, met bekende mensen uit allerlei disciplines: media, sport, politiek, literatuur, wetenschap. Voor het zaterdagse *Volkskrant Magazine*, voor *Mezza* en maandblad *LINDA*. Ik was vijf jaar tafeldame in *De Wereld Draait Door* en schuif nu regelmatig aan bij talkshow *Eva*.

Het is mijn werk om anderen – in mijn geval: voornamelijk BN'ers – te vragen hoe ze 'het' doen. Keuzes maken, je over tegenslagen heen zetten, léven.

Nu wilde ik weten hoe zij omgingen met het afscheid van hun huisdier. Vonden ze het überhaupt zo erg als ik? Voelden ze zich ook zo ontheemd? Kenden zij ook die diepe liefde voor zo'n harig levend wezen waarmee je je leven lang nooit een echt gesprek zult voeren, en dat geen idee heeft hoe jij heet? Iemand die je voor zijn of haar hele leven in huis neemt, maar die uiteindelijk eerder zal sterven dan jij?

Het rouwproces verliep in elk geval voor iedere geïnterviewde anders. De een kon de dood van haar oude hond beter aan omdat in diezelfde week een goede vriendin veel te jong overleed. De ander zag net als ik haar wereld instorten – en er was niets geweest wat die rouw had kunnen relativeren. De een nam heel snel een nieuw dier in huis, de ander durft er juist nooit meer aan te beginnen.

Ik wilde niet alleen weten hoe het afscheid ging, maar ook hoe leuk hun leven mét het dier was geweest. Want dieren zijn nou eenmaal leuk. Vrolijk, eigenzinnig, eigenaardig, aanhankelijk, soms onnavolgbaar, bezitterig of lastig. En, zoals een van de geïnterviewden in dit boek zegt: 'Aan een dier heb je alleen maar leuke herinneringen.'

Dat dat waar is, weet ik inmiddels. Nu de rauwe pijn is verdreven, denk ik vooral met een warm hart aan Bubbels en alles wat we samen meemaakten.

Volgens mijn vriend heb ik m'n appartement omgetoverd in een mausoleum. Er staan inderdaad veel foto's van Bubbels. Omdat ik blij word als ik haar zie. Omdat het fijn is om nog iets tegen haar te zeggen, al hoort ze me niet meer.

Maar ik kijk er ook met weemoed naar. En met enige regelmaat is er weer het scherpe gemis. Nooit meer in die glanzende diepbruine ogen kijken. Nooit meer voelen hoe ze zich 's nachts in bed als een sjaal achter me drapeerde, om met haar warme buik zo dicht mogelijk tegen mijn rug aan te kunnen liggen. Dat blijft eigenlijk gewoon onacceptabel.

Meteen na de dood van Bubbels wilde ik aan dit boek beginnen. Het boek dat ik toen zelf had willen lezen, maar in de eerste periode van verdoofd verdriet niet kon vinden. Het lukte me niet. Het was nog te groot en eng. Een diep donker gat, waar ik op een gegeven moment het liefst zo ver mogelijk van weg bleef.

Een ruim jaar na haar dood werd ik gevraagd voor de seizoensafsluitende uitzending van *De Wereld Draait Door*, op 15 december 2017. Thema: A Perfect Day. Invulling: een groep vaste gasten vertelt over hun meest perfecte dag van het afgelopen jaar.

Perfect? Mijn jaar was overschaduwd geweest door een sluiër van rouw. En ja, natuurlijk had ik meegekregen wat er allemaal in de wereld was gebeurd. Natuurlijk hoefde ik de krant er maar bij te pakken, of een willekeurig journaal aan te zetten om te weten dat er wereldwijd honderden miljoenen mensen zijn die het honderden miljoenen keren slechter hebben getroffen dan ik. Die op alle mogelijke manieren worden geteisterd door rampspoed.

Maar ja, toch was mijn jaar getekend door het verdriet om een heel klein hondje. Dus ik wilde best komen, maar alleen als ik tussen alle verhalen over terreuraanslagen, #MeToo, Donald Trump en de opwarming van de aarde mocht vertellen over mijn kleine persoonlijke leed.

Ik ben nooit meer nerveus voor een uitzending, maar nu was ik als de dood. Ik zweette, voelde mijn stem wegzakken, zat letterlijk bibberend op de rode bank te wachten op mijn beurt.

Bang om uitgelachen te worden.

Bang voor eenzelfde moment als vlak voor de uitzending, toen twee andere tafelgasten geëmotioneerd spraken over een gezamenlijke kennis, wiens vrouw plotseling naast hem in bed was overleden, en met haar hun nog ongeborn kind. Toen een van hen zich vervolgens naar mij omdraaide en vroeg waar ik het straks over ging hebben, stamelde ik, met rood hoofd: 'Eh, over de dood van mijn hond.'

Toch lukte het me om mijn verhaal zonder tranen te vertellen. In de studio was het muisstil, en niet eens van onbegrip.

Mijn *perfect day*: het moment, dertien maanden na de dood van Bubbels, dat ik op het vliegveld van Malaga een magere, viltige, angstige, net van de dood geredde asielhond zag staan, die me met net zo'n lieve blik aankeek als Bubbels kon. En ik haar ter plekke adopteerde.

Toen ik de ochtend na de uitzending Dizzy uitliet, draaide er een autoruit naast me open. Een Rotterdams echtpaar, dat me bedankte voor wat ik had gezegd; omdat ze het zo herkenden, dat totale onbegrip van veel mensen. Nog weken ging het zo door. Vele malen per dag spraken ervaringsdeskundigen me aan. Op straat, via sociale media, mail en LinkedIn. Ook zij kenden allemaal het verholde verdriet.

Op dat moment besloot ik dit boek nu écht te gaan schrijven. Een boek voor iedereen die weet hoe fijn het is om van een hond, kat, vogel, konijn, paard of ander dier te houden. En voor iedereen die de moeite wil doen dat te leren begrijpen.

Nederland telt volgens de laatste Ipsos i&co-meting alleen al bijna twee miljoen honden, drie miljoen katten en 0,4 miljoen

konijnen. Het percentage gezinnen dat in 2024 een huisdier heeft of heeft gehad, werd berekend op 86 procent.

Al die eigenaren zullen vroeg of laat meemaken dat het einde nadert van het dier waarvoor ze vaak een heel dierenleven lang intensief hebben gezorgd.

Voor de meeste gezelschapsdieren komt de dood via euthanasie. Maar: wanneer maak je de keuze dat het zover is? Zonder dat je te vroeg bent, of erger nog: te laat?

In dit boek worden persoonlijke ervaringen afgewisseld met tips van deskundigen. Mijn hoop is dat de ervaringen van anderen lezers zullen steunen die op dit moment rouwen om hun dier. En mensen wiens dier nog leeft, zullen door de adviezen van professionals hopelijk beter dan ik destijds voorbereid zijn op wat onvermijdelijk en soms sneller dan je denkt komen gaat.

Met een beetje geluk zal het taboe op rouw om een dier door al deze verhalen afnemen. Vaak wordt er toch wat meewarig gesproken over mensen die hun dier zo missen. Eenzame, sociaal zwakke gevallen, of, zoals in mijn geval, mensen zonder kinderen die daarom ‘dan maar’ hun dier zo belangrijk zijn gaan maken.

Dit is een boek met drieëntwintig bij iedereen min of meer bekende leuke, normale, sociale en succesvolle mensen, met en zonder kinderen, die óók ontzettend veel van hun dier houden of hielden. Die het gemis maar al te goed kennen en tijdens de gesprekken vaker wel dan niet in tranen uitbarstten bij de herinneringen aan hun geliefde dier – zelfs als dat inmiddels zestien jaar eerder was gestorven.

Uiteindelijk gaat rouwen om een dier niet anders dan om een mens. Je moet de vijf stadia van de rouwcirkel door. Ontkenning, woede, marchanderen, depressie, aanvaarding.

Wat écht helpt in de fase na het onvermijdelijke afscheid en de momenten van groot gemis erna – daar zijn alle deskundigen